

Mediemangfoldsutvalget

25.01.2016
Vår referanse: 15-671

Norsk Journalistlags (NJ) sine innspill til Mediemangfoldsutvalget

Norsk Journalistlag (NJ) er blitt bedt om å besvare følgende to spørsmål:

- Hva er de største truslene mot norsk mediemangfold i årene fremover?
- Hvordan kan vi sikre hele befolkningen tilgang til nyheter, aktualiteter og samfunnsdebatt?

Begrepet «mediemangfold» forstår vi både som «indre» og «ytre» mangfold. «Indre» vil etter vår forståelse være mangfold av kilder, genre og synspunkter, mens «ytre» forstår vi som mangfold av enkeltmedier, eierskapsformer og mediebruk.

Trusler mot mediemangfold

Mediemangfold har etter NJs oppfatning i hvert fall tre ytre trusler: For det første det offentlige eller staten med sine sanksjonsmidler av rettslig eller økonomisk art. For det annet eierne med sine økonomiske krav. For det tredje kildene med sine økonomiske sanksjoner, men også mer diffuse sanksjoner gjennom nettverk og påvirkning.

Fra et bruker- og demokratiperspektiv mener imidlertid NJ at fremtidens *største trussel* er at den dårlige økonomien i mediebransjen truer med å undergrave mangfoldet. De frie markedskreftene sikrer ikke mediemangfoldet. Den vanskelige økonomien i bransjen fører til at medier trues med nedleggelse og redaksjonene reduseres betraktelig. For første gang på 10 år viste NJs medlemsopptelling på nyåret at vi igjen er under 9000 medlemmer. Utgaver legges ned, for eksempel mangler Oslo i dag en lokalavis. Lokalkontorer forsvinner, nå sist i VG. Konsekvensen er at mediene tilpasser seg publikums makt og antallet lesere, lyttere og seere. Redaksjonene velger å rette fokus på ressurssterke brukeres behov og preferanser til fortrenghet for eksempel unge og minoriteter. Vi får en stadig økning av klipp-og-lim-journalistikk rettet mot mainstream-sakene, og stoffutvekslingsavtalene mellom redaksjonene øker dramatisk. Graveprosjektene uteblir fordi det ikke er rom for å jobbe to uker med en sak. *Mediene ensrettes.*

Sikring av mediemangfoldet

Målet med infrastrukturkravet i Grunnloven § 100 siste ledd må etter NJs mening være å sikre befolkningen *bred* tilgang til originaljournalistikk av høy kvalitet under redaksjonell standard. Ytringsfrihetens vilkår er til syvende og sist avhengig av at det er politisk vilje til å beskytte denne friheten. Mediestøtte bør etter vår oppfatning behandles som kunnskapspolitikk. Massemediene er de viktigste kildene til informasjon og de viktigste arenaene for ytringer og samfunnsdebatt. God journalistikk bidrar for eksempel til å kvalitetssikre tusener av store og små beslutninger som offentlig ansatte fatter på vegne av felleskapet hver dag. Det kan bli et problem for demokratiet hvis pressen ikke får tid til å avdekke viktige saker på grunn av nedbemanning og dårlig økonomi. Man bør altså tenke på *journalistikk som en investering* som kan ha høy samfunnsøkonomisk avkastning.

I den krevende omstillingstiden mediebransjen nå befinner seg, mener NJ det må være et mål at mediestøtten i større grad går til journalistisk *bemannings* og *produksjon* av journalistikk. Vi mener utvalget bør se på hvordan det offentlige kan støtte journalistikken på flere måter enn ved å knytte den til *inntekten* fra brukerne. NJ ser derfor muligheter i en ny støtteordning til alle typer medier basert på redaksjonelle *kostnader*. Dette kan tenkes gjennomført i form av en rettighetsbasert tilskuddsordning eller som skattefradrag i utliknet skatt inspirert av Skattefunnordningen, hvor bedrifter får skattefritak for godkjente investeringer i forskning og utvikling. Kostnader til lønn for egne redaksjonelle medarbeidere og innkjøp av redaksjonelle tjenester vil da utgjøre støttegrunnlaget. Medieselskapet vil i så måte kunne påvirke sitt tilskudd direkte ved å øke sine redaksjonelle kostnader. Videre ser vi muligheter ved å *styrke prosjektstøtten*. Målet må etter NJs mening være å *sikre omstilling og satsinger som markedet ikke finansierer*. Fokus bør rettes mot nye produkter og tjenester. Mediebransjen må få bedre støtte til fornyelse av journalistikk rettet mot nye brukergrupper, for eksempel unge og det flerkulturelle Norge. For det første er det et spørsmål om muligheten til å etablere egne medier der man kan utvikle sine egne kollektive identiteter. For det annet er det et spørsmål om muligheten for å bli tatt hensyn til. Bli hørt i, kommunisert med, det større samfunn.

I den sammenheng vil vi også trekke frem at det er viktig å ha oppmerksomhet rettet mot *fremtidens mediebrukere*. Unge har et markant annerledes medieforbruk enn resten av befolkningen. Barn og unge på lik linje med eldre mediebrukere må lære å finne det naturlig å anvende mediene til å holde seg orientert og delta i samfunnsdebatter. Utvalget kan i så måte kanskje se nærmere på den franske støtteordningen med gratis avisabonnement for ungdom. Den tidligere franske presidenten Nicolas Sarkozy presenterte den 23. januar 2009 en plan for å håndtere det som ble ansett som en krisetid for fransk presse. Blant en rekke andre tiltak ga Sarkozy grønt lys for en prøveordning som skulle gi alle 18-åringene et gratis abonnement på en selvvalgt avis i et år. Utgiveren skulle betale for avisen og staten skulle stå for kostnadene knyttet til distribusjon. Målet var å oppmuntre unge til å lese aviser regelmessig. I juni samme år, som en oppfølging av lovnadene fra Sarkozy i januar, annonserte daværende kulturminister Christine Albanel at unge mellom 18 og 24 år får tilbud om *et gratis abonnement én dag per uke på en valgt avis*, finansiert av utgiveren og staten. Avisene kunne frivillig være med på ordningen. Staten bidro med 5 millioner euro til støtte for prosjektet. Den franske pressens fagforeninger estimerte 200 000 abonnenter ut i fra et potensial på 750 000 unge. For å få et gratis abonnement måtte man registrere seg på monjournaloffert.fr. Store aviser som Le Monde, la Libération og L'Equipe var med på ordningen. Også regionale aviser som Le Dauphiné Libéré og La Montagne deltok. Ordningen varte i tre år, men er nå lagt på is. I 2014 hadde regionene i vest-Frankrike likevel opprettholdt et gratistilbud for unge med et begrenset antall regionale aviser. Mulig kan et slikt tilbud om gratis abonnement utvides til minoriteter og andre grupper som i liten grad bruker i mediene.

Fra et bruker- og demokratiperspektiv vil vi også hevde at *teknologinøytralt redaktøransvar* og *et kildevern etter svensk mønster*, vil bedre ivareta ytringsfriheten i media. NJ har i 17 år ventet på en fremtidig *samlet medieansvarslov* med slike bestemmelser. Etter Ytringsfrihetskommisjonens innstilling i 1999 er det jevnlig blitt avlevert samstemte anbefalinger (se blant annet *St.meld. nr. 26 (2003-2004)*, *Innst.S. nr. 270 (2003-2004)*, *Innst.O. nr. 36 (2007-2008)*, *Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)* og *NOU 2009:1*), som forsterker argumentasjonen om at en slik lov vil være et hensiktsmessig redskap for å få gjennomført den påkrevde oppryddingen på medierettsområdet.

Journalister i dag arbeider under ulike juridiske rammer, avhengig av hvilken medieplattform sakene deres publiseres på. Dersom saken – i 2016 - havner i en nettavis, finnes det ikke noe objektivt redaktøransvar. I lovverket gjelder dette ansvaret kun for journalistikk på papir og i kringkasting. I presseetikken er derimot redaktøransvaret teknologinøytralt, og PFU har siden 2001 behandlet klagesaker mot nettmedier. NJ ønsker å fastslå et grunnprinsipp om at betingelsene for den profesjonelle journalistikken skal være de samme på alle plattformer der journalisters saker publiseres.

Redaktøren bør videre ha eneansvar, og være den som tar en eventuell straff for ulovlig publisering. Ettersom redaktøren gjennom mediefridomslova har redaktøren en suveren styringsrett over hva som skal publiseres, bør han også ha et tilsvarende suverent ansvar for lovligheten av publiseringen. Dette betyr ikke at journalister skal bli ansvarsløse. Redaktørens eneansvar omfatter kun det som publiseres. Journalister vil fortsatt ha ansvaret for arbeidsprosessen og behandlingen av kildene. Dermed vil en journalist som for eksempel begår ulovligheter i forbindelse med å tilegne seg informasjon, enten overfor kilder eller offentlige interesser, fremdeles kunne holdes rettslig ansvarlig for sine handlinger.

Redaktøransvaret anses som kildevernets motpol. Det er redaktøren som overtar ansvaret for ytringer som publiseres anonymt. Med en ordning som den svenske, vil journalister som hovedregel ha taushetsplikt om anonyme kilders identitet. I Sverige er det som hovedregel også forbudt å foreta undersøkelser for å finne en anonym kilde. Etterforskningsforbudet er straffesanksjonert. Vernet går altså lenger enn dagens norske lovgivning. I Sverige er kildevernet en plikt. I Norge er det bare en rett. At politiet eller andre myndigheter avdekker kilders identitet der anonymitet er lovet, innskrenker journalisters muligheter til uhindret å kunne innhente og motta viktig samfunnsinformasjon. Dersom kilder som i fortrolighet har meddelt opplysninger til pressen avsløres, vil det kunne tørke ut journalistenes informasjonskanaler og undergrave mediernes samfunnsrolle.

Til sist vil vi også trekke frem at det fra et bruker- og demokratiperspektiv også er et stort behov for å *gjøre den offentlige kommunikasjonspolitikken bedre og mer konkret*. De færreste kjenner nok til dagens kommunikasjonspolitikken som ble fastsatt av Fornyings- og administrasjonsdepartementet i 2009. Disse retningslinjene er også veldig stikkordsmessige, diffuse og skjønnsmessige. Sivilombudsmannens helt ferske undersøkelse om offentlige ansattes ytringsfrihet konkluderer med at det offentlige i mange saker har krevd for stor lojalitet fra de ansatte i strid med ytringsfriheten. Ombudsmannen mener det er behov for konkrete tiltak for å styrke ytringsfriheten for offentlig ansatte. (se bit.ly/1PnwY3S).

NJ ønsker derfor å *lovfeste informasjonspolitikken*. Vi mener tiden er overmoden for en slik regulering, og henviser i den sammenheng til forslaget som ble fremmet i NOU 1992:21 «Ikke bare ord... Statlig informasjon mot år 2000». Med egne lovbestemmelser som pålegger en plikt til å sette i verk nødvendige kommunikasjonstiltak, vil ikke det bare gi en sterkere signaleffekt, men i tillegg vil det kunne få rettslige konsekvenser dersom prinsippene brytes.